

[B] **ONDERHOUDSMONTEURS VAN HET LITERAIRE SYSTEEM. 250 JAAR MAATSCHAPPIJ DER NEDERLANDSE LETTERKUNDE**

Wat is, wat was, wat doet, en wat betekent de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, die in 2016 haar 250-jarige bestaan viert? Welke rol heeft zij sinds 1766 gehad en hoe belangrijk is die geweest voor de Nederlandse literatuur? Voor een antwoord op deze vragen is zeer veel te vinden in het lezenswaardige jubileumboek, *Al die onbekende beroemdheden*.

Die titel – een citaat van Multatuli, die zelf nooit lid is geweest – brengt al meteen een relativering. Jazeker, de Maatschappij is eerbiedwaardig, zij is een gevestigde instelling die nog dateert van vóór het Koninkrijk en mag zich sinds 1775 verheugen in het beschermheerschap van de Oranjes. Maar nee, erg bekend is zij niet, en ook staat zij nogal terzijde van het leven en het straatrumoer in de Nederlandse literatuur, in manifesten, experimenten, tijdschriften, kritiek en vernieuwing, in polemieken, vetes, hypes en schandalen, en in de discussies daarover van schrijvers, uitgevers, recensenten en lezerspubliek.

Het is niet alleen Multatuli die dit zo zag. In de nog steeds zeer leesbare *Geschiedenis van de Nederlandse Literatuur* (1959) van de Utrechtse comparatist Jan Brandt Corstius vinden we slechts een halve bijzin over de Maatschappij, en in *A Literary History of the Low Countries* (2009) van Theo Hermans c.s., net als in Reinder P. Meijers *Literature of the Low Countries* (1971, 1978?), zelfs helemaal niks. De vraag naar rol, betekenis en belang van de Maatschappij mag dus inderdaad wel gesteld worden. Het is er ook een goed moment voor, nu er de afgelopen decennia, mede door toedoen van de Werkgroep Achttiende Eeuw van de Maatschappij, zoveel meer bekend is geworden over de bijdragen die de dichtgenootschappen en leesgezelschappen zowel toen als later hebben geleverd aan het Nederlandse literaire leven.

Tegenwoordig telt de Maatschappij, in 1766 opgericht door de Leidse lakenfabrikant, orangist en schrijver Frans van Lelyveld (1740-1785), ruim 1600 leden uit alle windstreken van het Nederlandse taalgebied en ver daarbuiten – een breed en divers gezelschap van schrijvers, dichters, essayisten,

vertalers en tijdschriftredacteuren, maar ook historici, archivariissen, journalisten, columnistten en cabaretiers, juristen, theologen, kunsthistorici, museumdirecteuren en monumentenzorgers, en naast sanskritisten, anglisten, indonesianisten en fristen ook heel wat neerlandici, literatuurwetenschappers, taalkundigen, lexicografen, filologen, bibliothecarissen, boekhistorici en biografen.

In Europees perspectief geeft dit de Maatschappij een heel eigen karakter. De Académie Française in Parijs, in 1635 ingesteld door kardinaal Richelieu, is sinds jaar en dag een elitegezelschap van veertig leden, exclusief gericht op de Franse taal en literatuur. In Londen, bij de vijfhonderd leden tellende Royal Society of Literature, in 1820 opgericht door koning George IV, gaat het vooral om literaire schrijvers. De Nederlandse Maatschappij daarentegen is altijd een vereniging geweest van vrije burgers die actief en op velerlei wijze betrokken zijn bij de Nederlandse humaniora in ruime zin.

In de achttiende eeuw werden die activiteiten geconcentreerd op de studie van de Nederlandse taal, letteren, geschiedenis en cultuur, en zette de Maatschappij zich krachtig in voor het nieuwe vaderlandse project met zijn ontdekking van het verleden en de Nederlandse eigenheid. Dat dit destijds geen vrijblijvende antiquarische studeerkamerliefhebberij was, maar inzet van felle politieke strijd en diepe nationale verdeeldheid, komt goed uit in het spannende openingshoofdstuk van Marleen de Vries, dat gaat over de geboorte van een nationale publieke opinie en de opkomst van de moderne publieke intellectueel die zich inzet voor maatschappelijke verbeteringen. Als pendant is er het slothoofdstuk van Aleid Truijens over de rol die de Maatschappij in het literaire leven van de naoorlogse periode heeft gespeeld, met grote publieke debatten en veel heisa om literaire prijsuitreikingen – en met als uitkomst, zoals zij opmerkt, dat in de eenentwintigste eeuw niemand nog verwacht, dat de Maatschappij “een andere dan een marginale rol in het culturele leven zou opeisen”.

De afgelopen 250 jaar heeft de Maatschappij steeds ook haar Leidse wortels behouden. De hele negentiende eeuw door en ook de eerste helft van de twintigste – zoals te lezen is in de drie middelste

Tom Lanoye spreekt op de viering van 250 jaar Maatschappij der Nederlandse Letterkunde.

hoofdstukken van Peter van Zonneveld en Rick Honings, van Atte Jongstra en van Ton van Kalmthout – was de Maatschappij een academisch herenbolwerk waarin Leidse hoogleraren domineerden. Aan schrijvers werd daarbij – zoals Peter Sigmund in zijn Voorwoord memoreert – de rol van “uitvoerders” en “ondersteuners” toegemeten; vrouwen werden pas toegelaten in 1892.

Met deze en dergelijke inklekjes – nog versterkt door de vele fraaie illustraties en het tijdsbeeld dat die geven – biedt dit jubileumboek een scherp beeld van de sociabiliteit en van de rangen en standen binnen de culturele hiërarchie in het Nederlandse establishment. Dat dit verleden nog niet is afgelopen, getuigt in 2016 de benoeming tot erelid van vijf academici en één schrijver, Piet Buijnsters, Willem Frijhoff, Marc van Oostendorp, Wim T. Schippers, Piet van Sterkenburg en Peter van Zonneveld, maar geen enkele vrouw. Dat is zonder meer een gemiste kans, als je alleen maar denkt aan vrouwen als Marita Matthijssen, Ernestine van de Wall, Nelleke Noordervliet, Greetje van den Bergh, Els Kloek of Riet Schenkeveld-Van der Dussen. Misschien dat de nieuwe media hier verbetering kunnen brengen – althans, op de videoblogs in de Maatschappij-tentoonstelling in de Leidse universiteitsbibliotheek kwamen tegenover één man (Wijnand Mijnhardt) drie vrouwen aan het woord over de Maatschappij: Hilde Pach, Judith Pollmann en Riet Schenkeveld.

Een helder en stimulerend perspectief voor zo'n meer eigentijdse toekomst biedt de mediëvist Wim Gerritsen, met zijn uitspraak dat de neerlandici de

“onderhoudsmonteurs” zijn van het literaire en culturele systeem. Om te beginnen, nu de Maatschappij-tijdschriften *De zeventiende eeuw* en *De achttiende eeuw* moeten fuseren en overgaan op het Engels, lijkt er – net als in 1766, zoals Wijnand Mijnhardt in zijn jubileumfeestrede betoogde – behoefte aan een nieuwe campagne, voor de Nederlandse taal en culturele eigenheid in onze steeds sterker globaliserende wereld. Tegelijk is dit ook waar de kracht ligt van de Maatschappij, getuige het vele werk van haar werkgroepen en tijdschriftredacties, haar jury's en commissies, haar symposia en discussiebijeenkomsten; daarnaast haar maatschappelijke initiatieven, zoals de Literaire Canon van 2000 en de onschatbare Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL); en tenslotte ook de Maatschappij-website met alle levensberichten en jaarboeken sinds 1766, plus een agenda van lezingen, symposia, tentoonstellingen en andere festiviteiten van dit jubileumjaar.

Van heren-hoogleraren tot hardwerkende en wat meer geëmancipeerde onderhoudsmonteurs, ziedaar de ware geschiedenis en de grote betekenis voor de toekomst van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde.

REINIER SALVERDA

TON VAN KALMTHOUT, PETER SIGMUND EN ALEID TRUIJENS
(RED.), *Al die onbekende beroemdheden. 250 jaar
Maatschappij der Nederlandse Letterkunde*, Leiden
University Press, Leiden, 2016, 224 p.